

Hogyan tovább?

A lelkésztovábbképzés elvi szempontjai és gyakorlati tapasztalatai

Előadás. Egyházkerületi tanulmányi nap, Sárospatak, 2009. december 14.

Dr. Fazakas Sándor

Kedves Szolgatársak! A mai tanulmányi nap címe: hogyan tovább? Én így fogalmazom meg a magam számára a kérdést: vajon milyen irányba kell tovább képezni ma Magyarországon a református lelkipásztorokat?

1982-ben *Martin Josuttis* német gyakorlati teológus nagyhírű könyvének előszavában a következőt fogalmazza meg: „A protestáns lelkész különös alkat, képzettsége és hivatali öltözete alapján olyan, mint *tudós*; szolgálata illetve szolgáltatásának jellege alapján a *papok* sorába tartozik; teológiai önértelmezése alapján legszívesebben *prófétaként* lépne fel; a legtöbb időt valószínűleg az egyházi *hivatalnok* szerepében tölt, vagy gyülekezeti szabadidős programok szervezésével van elfoglalva”¹. De nemcsak az 1980-as években Németországban, hanem nálunk és napjainkban is tapasztaljuk, hogy az utóbbi húsz évben a lelkipásztori szerepvállalás és a lelkészi szerepek egyre inkább differenciálódnak.

Nos, milyen irányba képezzük tovább a lelkészeinket? Mert ha azt mondjuk, hogy a lelkész elsősorban akadémiai képzettséggel rendelkező *tudós alkat* – és valljuk be őszintén, hogy lelkészképzésünk, teológiai akadémiaink, fakultásaink ebbe az irányba képeznek lelkészeket és a tananyag is nagymértékben ilyen jellegű –, akkor a teológiai tudományban kell tovább képezni a lelkészeket, megengedve a következő kérdést, hogy egy ilyen tudományos igényű képzésnek milyen a gyakorlati hasznosítása a gyülekezetekben? Ha a *pap szerepét* veszem figyelembe – és ezt sem szabad eljelenítetleníteni, hiszen változó társadalmunkban a vallás-szociológiai megfigyelések azt bizonyítják, hogy egyre inkább a lelkésznek vallást közvetítő szerepe kap hangsúlyt, vallásos szolgáltatásoknak a teljesítését várják tőle, legfőképpen szekuláris közegben – talán a spiritualitás tekintetében lenne szükség további kompetenciákra? Ha a lelkipásztor *prófétai tisztét* akarja komolyan venni – és a mai változó, átideologizált, ill. a globális gazdasági érdek által meghatározott világunkban erre is nagyon nagy szükség van, amint egyházunk állásfoglalásaiból ez is kiderül – akkor talán a társadalomtudományi ismeretek lennének bővítendőek a továbbképzés során... És ha arra gondolok, hogy lelkipásztor milyen sok időt tölt a *hivatalban, az adminisztrációval*, a gyakorlatról konzultációkra visszatérő hatodéveseink sóhajtása jut eszembe: szinte sokkhatásként éri őket az a sok negatív élmény, ami a gyülekezeti adminisztrációval adott (ha

¹ M. JOSUTTIS: *Der Pfarrer ist anders*. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie, München, Chr. Kaiser, 1982, 9.

ránézek itt az esperes urakra, fokozódik ez az érzés, hiszen akik esperesi hivatalban töltenek hatodéves szolgálatot, azok sokkal inkább, mint a többiek...) Ha pedig közösségi alkalmakra, programszervezésre van igény, talán *programszervezővé* képezzük tovább lelkészeinket?

Nos, milyen irányba képezzük tovább a lelkészeinket? Amikor azon a kérdésemre töprengünk, hogy melyik az a terület, amelyiken leginkább szükség van a továbbképzésre, segítségnyújtásra, nem árt egy kicsit visszatekinteni a magyar református lelkész továbbképzés *múltjára és jelenére*.

1. Történeti áttekintés²:

Már az *Erdődi Zsinat* 1555-ben foglalkozott a lelkész továbbtanulásának a szükségességével, amikor megállapította, hogy „a lelkipásztorok legyenek a tanulásban szorgalmasak”. *Méliusz Juhász Péter* egyértelműen előírja, hogy rendelkezzen minden lelkipásztor Szent Bibliával – ez ugyanis nem volt annyira magától értetődő abban az időben –, és a Biblia mellett tekintélyes egyházi tanítók kommentárjával. Napnál világosabb, hogy az említett példákban a továbbképzés igénye és sürgetése elsősorban az igehirdetésre tekint.

Majd 1567-ben a *Debreceni Zsinat* kimondja, hogy „azokat a lelkipásztorokat pedig, akik nem tanulnak, és nem tanítanak, a szolgálattól eltávolítandónak ítéljük”. A XVII. században a továbbképzés ellenőrzése az esperesi és a püspöki vizitációk hatáskörébe tartozott. Majd *Geleji Katona István* megköveteli, hogy a lelkipásztor naponként haladjon előre a tudományban, ugyanakkor ő már valamilyen típusú szankcióban gondolkozik a továbbképzés elhanyagolása esetén, pl. ideiglenesen tiltassék el a hivataltól az a lelkipásztor, aki bizonyíthatóan nem képezi magát tovább a tudományban.

A történelmi előzmények tehát azt mutatják, hogy a képzés tartalmi ismervei is állandóan alakultak. Ahogyan az egyház társadalomban elfoglalt helye, szerepe változott, annak függvényében fogalmazódott meg az igény a továbbképzés jellegére nézve. Elsősorban az igehirdetésre és a tanításra tekintett ez a továbbképzés. Nem csoda, hiszen a lelkipásztori tiszt a prédikációval egyfajta *kérügmaticus tiszt* volt (reformátori hitvallásaink tisztségértelmezésének megfelelően), a teológiai összefüggések feltárása, megtalálása volt az elsődleges követelmény. A protestáns lelkész ugyanis éppen abban különbözött a reformátori kort megelőző szerepétől, hogy a reformáció kiemelte személyét a szerzetesi ill. papi rendből, belehelyezte a polgári életvitelbe (ugyanolyan polgári életet élt családjával, mint a gyülekezet tagjai: házasodott, gyermekeket nevelt stb.), ugyanakkor nem volt már elégséges számára egyfajta minimum ismeret a liturgia vezetéséhez, a szertartás végzéséhez, hanem intellektuális tevékenységet várt tőle a közegyház, ami nem volt más, mint az írás értelmezése és az Evangélium hirdetése. Aztán a későbbiekben – és ezt mutatják teológiai akadémiaiink, református kollégiumaink is – egyre inkább növekedett az igény, hogy valamilyen

² A történeti áttekintéshez lásd Kiss Endre József összefoglaló tanulmányát: Kiss E. J.: *A lelkész továbbképzés múltjáról és jelenéről*, In: Theologiai Szemle 3/1998, 138-143.

szellemtudományban is képezze magát tovább a lelkipásztor, pl. a természettudományokban is mélyedjen el. Ha megnézzük református kollégiumaink korábbi tanrendjét, akkor látjuk, hogy a teológiai jellegű képzés mellett nagyon nagy hangsúlyt kapott a múltban a filozófiai, majd természettudományi és jogi képzés is. Az iskolai kézikönyvek, a református iskolarendszer felépítése is szintén ezt bizonyítja. S a harmadik tényezőt éppen Sárospatakon nem kell magyarázni, tudniillik hogy mit jelentett a népművelésre való igény és a továbbképzés összekapcsolása, a faluszemináriumok tartása, egyfajta kultúrmisszió munkálása a vidéki Magyarországon. Tehát a továbbképzés igénye és tartalmi követelménye így fogalmazódott meg: bibliatanulmányok készítése, hazai és külföldi szaksajtó olvasása, könyvismertetések, csoportmunka. A számonkérés viszont az egyházkerületek elnökségének hatáskörébe tartozott.

Majd beköszöntött a XX. század. 1931-ben a teológiai tanárok javaslatot tesznek az egyházkerületek számára, hogy próbálják egységesíteni a lelkésztovábbképzést... (Megjegyzem, eléggé el vagyunk maradva, ha a zsinaton még most is azzal kell foglalkoznunk, hogy legyen egységes szempontú a lelkésztovábbképzés a Magyarországi Református Egyházban - de most már nemcsak a magyarországi, hanem a Magyar Református Egyházban is). Tehát 1931-ben így hangzott az igény: legyen a továbbképzésnek kidolgozott koncepciója és rendszere, és az Országos Református Lelkészegyesület pedig kapjon nagyobb hangsúlyt és szerepet a továbbképzés területén.

De változtak az idők, felgyorsultak az események. 1940-ben, a világegés kezdetén, a figyelem világpolitikai kérdések tisztázása felé fordul, e téren a tisztánlátás nagyon fontosnak tűnik. Az egyház-állam kapcsolatrendszerének tisztázása szintén vissza-visszatérő tematikája a továbbképzéseknek, majd a szociális kérdés rendezése is újabb témaként jelenik meg. A lelkésztovábbképzés „eszközeiként” az országos programok, a konferenciák, és az olyan sajtóorgánumok, mint pl. a Sárospataki Füzetek vagy a Debreceni Protestáns Lap, jelentős szerephez jutnak.

1949-től kezdődően viszont rossz emléke van a lelkésztovábbképzéseknek. A kötelező jellegű „szociális szemináriumok” célja nem volt más, mint a „közélet legidőszerűbb kérdéseinek megismerése” és az „engedelmes szolgálatra való nevelés”, különösképpen 1956 után, hiszen az 1956-os egyházi szerepvállalást az ige iránti engedetlenségnek minősítették akkor az egyház és állam főideológusai. Az idősebb nemzedék talán emlékszik még ezekre az időkre.

Így érkezünk el 1990-hez, illetve a fordulathoz. Ekkor még érződik a központi szervezésnek a rossz szájíze, szét is esik ez a központi szervezés vagy erőtlennek bizonyul, egyfajta tehetetlenség érzése lesz úrrá a lelkésztovábbképzésen. Valljuk meg őszintén, hozzájárult mindehhez az is, hogy a teológiai tudományosság leértékelődött, méghozzá két vonatkozásban: egyrészt 1990 előtt a hivatalos teológiai tudományoskodás azon keveseknek adatott meg, akik publikálhattak is, és ez a fajta hivatalos teológizálás nemegyszer a rendszerkonform teológizálást jelentette. Ezért volt rossz emléke a kötelező és nyilvános teológiai képzéseknek. Másrészt 1990 után annyira felgyorsultak az események, olyan sok

feladat hárult a lelkipásztorokra, illetve az egyházak társadalmi szerepvállalása is annyira kiszélesedett, hogy minden tekintetben alkalmazható, gyorsan elsajátítható szakmai ismeretekben lettek érdekelték a lelkipásztorok, és nem annyira az elmélyült teológiai reflexiókban, vagy korábbi továbbképzési formákban.

2. Jogi háttér

A jelenleg érvényes szabályozás értelmében (1994. II. tv. 38. §) a lelkész kötelessége a továbbképzés, tehát magát a teológiai tudományokban állandóan képezze tovább a lelkipásztor. Viszont azt nem hallgathatjuk el, hogy pl. a választójogi törvényben (1996.I. tv. 19.§.) szó nincs arról, hogy a továbbképzésben való részvétel plusz pontot jelentene a megválasztásra váró vagy a tisztségre jelölt egyén számára.

Viszont a most alakuló, illetve előkészítés alatt álló „A lelkészek jogállásáról szóló törvény” tervezetének hetedik fejezetben azt találjuk, hogy egyes kötelezettségek teljesítésének rendjéről és módjáról az egyház belső jogszabályokat alkothat, így meghatározhatja a lelkészek szakmai továbbképzésének lehetőségeit és kötelezettségét, a szolgálat megfelelő ellátásához szükséges időszakos alkalmassági vizsgákon való részvétel kötelezettségét, illetve a szolgálatok ellátását gátló pszichés alkalmatlanság esetén a kötelező tanácsadói szolgálat igénybe vételét. Hogy mindebből mi lesz konkrétum, ez még a jövő kérdése, viszont még egy gondolat erejéig vissza fogok térni a jelenlegi zsinati szabályozásra a továbbképzés tárgyában.

3. Továbbképzés a Tiszántúlon

A Tiszántúli Egyházkerületben 2001-ben kezdődött el a szervezett továbbképzés rendjének kialakítása az egyházkerület vonatkozó határozata alapján (EK 15/2001.XII.07). Ennek értelmében tematikus szemináriumokat hirdettünk, évenként nyolc-tíz-tizenkét kurzust, két-három napos szeminárium formájában. A kerületi közgyűlés előírta, hogy a lelkészi szolgálat első öt évében kötelező a lelkészeknek minimum egy szemináriumon részt venni, de ugyanakkor törekedtünk más továbbképzési formáknak beszámítására és elismerésére is, pl. az egyetemünk által meghirdetett posztgraduális továbbképzésekben való részvétel, vagy további diploma, ill. szakképesítés megszerzése esetén. A költségeket teljes egészében < a minimális önrész befizetésén túl < az egyházkerület vállalta, és preferáltuk azt, hogy ne csak az egyetemen, hanem főleg az egyetemtől távolabb, Berekfürdön, Beregdarócon, tehát egyházi konferenciaközpontokban kerüljenek megtartásra az intenzív, két-három napos kurzusok. A részvétel elismerésével és annak számonkérésével < ezt őszintén meg kell vallanunk < mind a mai napig adós a közegyház, hiszen a pályán való továbblépésben, a lelkészválasztásban, az álláspályázatokban minimális vagy semmilyen szerepe nincs a

továbbképzésben való részvétel elismerésének, értékelésének. A résztvevők részéről pedig mindig visszatérő kérdésre, hogy t.i. hol és hogyan számít (be) a továbbképzés, nem tudunk mit mondani. Ennek ellenére megmutatkozik az igény a lelkésztovábbképzés iránt, a főleg fiatal lelkészek mégis motiváltan jöttek– idősebbek is, de kevesebben –, és főleg olyan témahirdetésekre jelentkeztek, ahol érzik, hogy tényleg szakmai segítségre van szükségük.

2002-ben sor került a Továbbképző Intézet megalakítására (ET 14/2002.02.07) a képzések szervezése és koordinálása érdekében. Majd kérdőíves felméréseket készítettünk annak feltárására, hogy milyen ismeretekre van szüksége a gyakorló lelkészeknek és milyen téren igénylik leginkább a segítségnyújtást. 2007-től beindítottuk a honlapot és szintén a továbbképzésben való résztvevők kérésére és igényére az „*Igazság és Élet*” című szakmai folyóiratunkat, amely a korábbi (1935-ben Vasady Béla és Révész Imre által alapított), azonos címen kiadott folyóirat örökségének és célkitűzésének a felelevenítése. A mellékelt prezentációban szemléltetésre kerül a tiszántúli továbbképző honlapja (<http://www.lelkesztovabbkepzo.hu>), ahol lehet regisztrálni, és meg lehet tekinteni a szemináriumokat, meghirdetett kurzusokat, és elektronikusan is lehet jelentkezni. Ugyanezen honlap alatt fut az „*Igazság és Élet*” című folyóirat, amelynek már a negyedik évfolyama indul 2010-től. Látni lehet az eddig megjelent számok tartalmát < az előfizetők online hozzáférést is kaphatnak, ahonnan a lelkészek, vagyis az előfizetők word és pdf. formátumban is letölthetik az igetanulmányokat. A pataki teológia tanárai is aktív munkatársaink a lapban. Ezek az igetanulmányok nemcsak prédikáció vázlatok, hanem a főhangsúly az exegetikai és kortörténeti előkészítésen van, és a visszajelzések alapján a lelképászorok leginkább ezt értékelik, hiszen a prédikáció vázlatok értelemszerűen mindig alakulnak a gyülekezeti szituáció függvényében. Minden igetanulmány és minden megjelent cikk mögött komoly szakmai stáb munkája található, az illetékes professzorral nyelvi szempontból, rendszeres teológiai szempontból, homiletikai szempontból minden egyes igetanulmányt még egyszer átvizsgálunk. Itt van néhány példány a kiadványból, amelyet meg lehet tekinteni vagy vásárolni, az impresszumban pedig a megrendelés feltételeiről is lehet olvasni.

4. Tapasztalatok a továbbképzés terén

Milyen tapasztalatokra tettünk szert? Íme néhány példa a meghirdetett témakörökből! A leglátogatottabb kurzusok a következő területeket érintették: gyülekezetépítés, lelkigondozás, katechézis, szociáletika, bibliai tudományok, európai uniós pályázatírás egyházi intézmények számára, egyháztörténet, missziológia, egyházvezetés, informatika. Idegen nyelven is sor került tanfolyam tartására, német-magyar továbbképző tanfolyam keretében. Viszont meghirdetésre került, de érdeklődés híján elmaradt az egyházzene, a csapatmunka, az imádság és a spiritualitás terén kínált foglalkozás. Ez is mutatja azt, hogy tulajdonképpen ott jelentkezik a nagyobb érdeklődés az egyes kurzusok iránt, ahol konkrétan használható

segítséget várnak a lelkipásztorok a továbbképzéstől.

Minden kurzust kiértékeléssel zárunk, egyrészt a résztvevők jelzései, másrészt a kurzust vezető előadók értékelése alapján. Íme a résztvevők összegzése:

<p><i>Pozitívumok:</i></p> <ul style="list-style-type: none">■ az előadások sokszínűsége■ jól felkészültek voltak az előadók■ gyülekezeti munkában használható információkkal gazdagodtak a hallgatók■ csoportos beszélgetés, műhelymunka aktivizálta a résztvevőket■ közvetlen hangulat előadókkal és kollégákkal■ tanulás-kikapcsolódás lehetősége jó időbeosztással történt■ valóban segítség a szolgálathoz	<p><i>Negatívumok:</i></p> <ul style="list-style-type: none">■ kevés az idő a téma alapos kibontására (ez minden kurzusnál megjegyzés volt!)■ Vizuális illusztrációk hiánya■ Inkább kisebb anyag alaposabb körbejárása
---	--

Általában elmondható, hogy sokszínűek voltak az előadások, az előadók felkészültségére nem volt panasz, a gyülekezeti munkában használható információkkal gazdagodtak a hallgatók, és külön értékelik azt, hogy végre van egy olyan műhely, ahol a hasonló tapasztalatokat egymással, a szolgatársakkal meg lehet beszélni, ki lehet cserélni. Viszont az a tapasztalat, hogy kevésnek tartják a résztvevők a másfél-két-három napos szemináriumokat egy-egy témában, bár nekünk szervezőknek az a tapasztalatunk, hogy hosszabb kurzust meghirdetni nem nagyon érdemes, mert a lelkészek „hazaszaladnak” temetni... Igaz, az utóbbi években a részvételnek a kultúrája lényegesen változott e tekintetben is, pozitív irányba. Amikor 2000-es év elején elkezdük ezt a típusú továbbképző rendszert, akkor gyakran megtörtént, hogy félnapos késéssel érkezett a lelkipásztor, mert nem tudott elszakadni a gyülekezettől, vagy pedig egy nappal hamarabb elment. Az előadókat, joggal, ez nagyon zavarta.

A résztvevők elvárásai közül még ki kell emelni kettőt: (1) legyen folytatása egy-egy kurzusnak, ne csak egy harmincórás keretben vagy tizenötórás keretben kerüljön sor egy-egy téma feldolgozására, mint pl. válasz vagy öngyilkosság esetén; (2) óriási elvárás a résztvevők részéről a továbbképzésben való részvétel ellenőrzése és beszámítása, ez, hogy vegye észre az egyházvezetés, hogy „ebben mi részt vettünk...” A részvétel hiánya legyen szankcionálva! Elvárás továbbá, hogy a műhelymunka anyaga kerüljön közzétételre, vagyis az elhangzott előadások akár elektronikus formában legyenek a későbbiekben hozzáférhetőek, olvashatóak. De itt fogalmazódott meg szakfolyóirat indításának igénye is – így született meg az „*Igazság és Élet*” kiadvány, de erről már szoltunk!

A soron következő év tervezésénél mindig figyelembe vesszük a résztvevők kéréseit, témajavaslatait. Íme egy kis ízelítő az elvárásokból:

- Generációs problémák a gyülekezetben belül
- Megkeresztelt, de az egyháztól távol élők megkeresése
- Konfirmáció/felnőttkonfirmáció
- Gyakorlati segítség a hitoktatásban és ifjúsági munkában
- „Nehéz” vagy „elcsépett” perikópák magyarázata
- Közvéleménykutatási módszerek a gyülekezetben
- Hogyan ünnepeljen a lelkész?
- Szervátültetés, Génebbeszét – információs felzárkóztatást kérünk
- Halálbüntetés, Abortusz, Élet kezdete és vége
- Cigánymisszió
- Egyházkerület - egyházmegye - gyülekezet és teológia viszonya
- Lelkészek lelkigondozása, házasságterápia, válás
- Misszió és evangélizáció mai formái;
- okkult tudományokhoz való th-i hozzáállás stb.

Érdeemes egy pillantást vetni az előadók véleményére és értékelésére. Az előadók nagyobb feyzelmet várnak a bejelentkezők részéről a megjelenést illetően, ők is úgy látják, hogy intenzív munkára két nap néha kevés. Nagyon sürgetik azt, hogy legyen zsinati határozat a továbbképzéssel kapcsolatban, tehát törvényt kell hozni és azt betartatni, illetve a lelkészek csapatmunkára való felkészültségére, a tehermentesítésre < az előadók szerint < a már a teológián hangsúlyt kellene fektetni. Ugyanakkor látják, hogy meglepően aktív és intenzív a résztvevők munkája a kurzusokon, ez is bizonyítja, hogy erre a továbbképzésformára van igény. De van egy sajátos tapasztalat is: próbálkoztunk azzal, hogy egy témára lelkész és nem-lelkész is jöhetett pl. kórházi lelkigondozás témában. Az előadóknak meglátása és kérése szerint: a lelkésztoábbképzést külön kell tartani a munkatársak képzésétől. A továbbképzés helyszíneivel, a feltételekkel és az infrastruktúrával természetesen meg voltak elégedve az előadók is.

Íme egy metszet abból a felmérésből³, amelyet néhány évvel ezelőtt készítettünk, hogy milyen téren várják leginkább a segítséget a továbbképzéstől a lelképásztorok: lelkigondozás terén, gyülekezet vezetése terén érzik leginkább deficitesnek az addigi képzettségüket, és társadalom aktuális kérdéseiben való tisztánlátás kérdésében várnak újból segítséget.

³ *Lelkészképünk – lelképásztori tisztség- és hivatásértelmezés.* A Tiszántúli Református Egyházkerület Teológiai Bizottságának felmérése (vez. Fazakas Sádor), 2003-2005. Megjelenés alatt.

ÉRTÉKELÉSI SZEMPONTOK

Fontosság

Elégedettség

Igény segítségre

A lelkeszi hivatás fontos feladata

tisztán látás támogatása a társadalom aktuális kérdéseiben

4,7

3

46

gyülekezet vezetése

5,4

3

50

példaadás

5,6

3,4

11

temetés, esketés, keresztelés

5,3

3,7

17

lelkigondozás

5,5

3,6

57

etikai útmutatás

5,2

4,8

22

gyülekezet tanítása

5,3

3,7

25

igehirdetés

5,7

4,3

14

katekézis

5,3

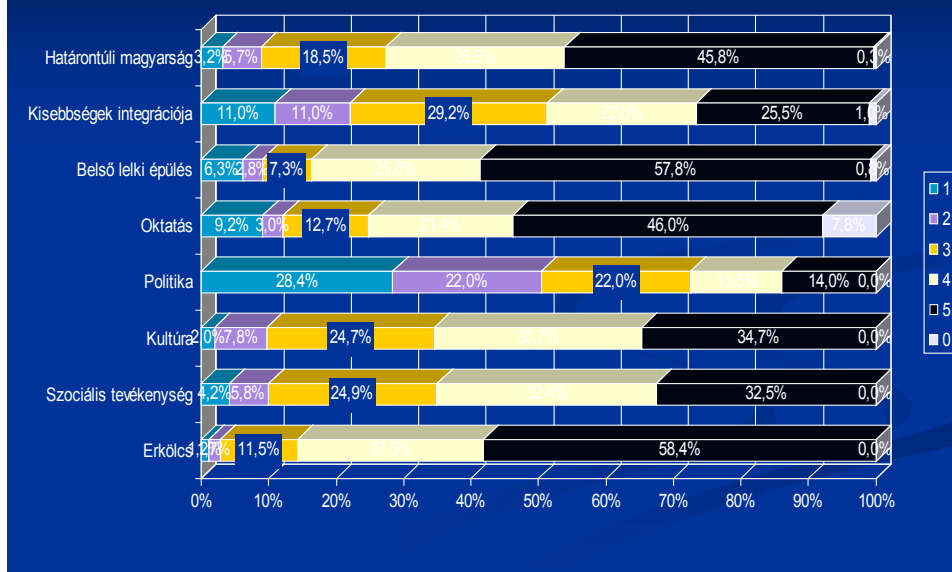
3,6

36

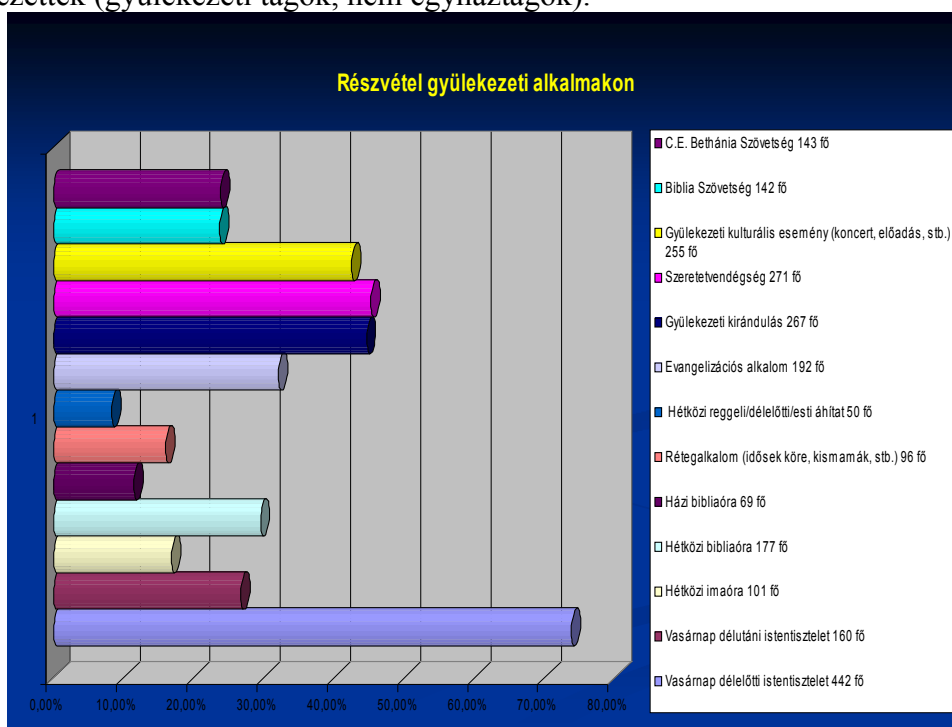
Ízelítő gyanánt még két diát szeretnék mutatni. Végeztünk egy felmérést⁴ a Tiszántúlon a teológusok segítségével az egyház-szociológia tantárgy keretében, ahol arra kérdeztünk rá, hogy milyen téren várják a megkérdezettek az egyház aktivitását a társadalomban? Egytől ötig lehetett pontozni fontossági sorrendben. Nézzük meg, hogy a legmagasabb pontozási arány, négyes-ötös osztályzat milyen területet jelöl: erkölcs, erkölcsi példaadás, szociális tevékenység, belső lelki épülés, oktatás, viszont a politikai kérdésekben való véleményformálás tekintetében elvitatják a megkérdezettek az egyház kompetenciáját.

4 Fazakas Sándor/Kocsis Áron: *Reformátusok vallásossága a Tiszántúlon*. Vallásszociológiai felmérés, 2007. – Lásd ehhez: KOC SIS ÁRON: „Vegyétek számba őket...”. *Vallásszociológiai felmérés a Tiszántúli Református Egyházkerületben*, In: Orando et laborando. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2006/2007. évi értesítője. Szerk. dr. Kustár Zoltán, Debrecen 2007, 187-205.

Egyházi aktivitás

És a következő eredmény számomra nagyon megdöbbentő tanulság: amit ez a dia ábrázol, arra kérdés irányult, hogy milyen gyülekezeti alkalmakon vesznek leginkább részt a megkérdezettek (gyülekezeti tagok, nem egyháztagok).

Az eredmény azt mondja számunkra, hogy a vasárnap délelőtti istentisztelet a leglátogatottabb gyülekezeteinkben, viszont valahol a múlté már az a fajta vallásosság és kereszténység, amely a vasárnap délutáni vagy hétközi alkalmakra támaszkodik, mert az embereknek másfajta közösségformák iránt van igénye. Lehet, hogy bosszankodik a

lelkipásztor, és azt mondja: nem programszervezőnek tanultam, ez nem az én feladatom a szervezés, ezt gyülekezeti munkatárs is el tudja végezni... Ez igaz, de jelenleg a magyar társadalomban és a reformátusság körében olyan közösségi fórumok iránt van igény, amelyet máshol nem találnak meg. Hogy ez milyen módon kapcsolható be a gyülekezetépítésbe és a misszióba, egy következő előadás témája lenne. Ez csak ízelítő volt arra nézve, hogy az utóbbi 15-20 évben megváltozott a lelkipásztorral és az egyházzal szembeni gyülekezeti és társadalmi elvárás, és ennek megfelelően < amint az előadás kezdetén jeleztem < a lelkipásztori önértelmezési szerep is változóban van.⁵ Éppen ezért a lelkésztovábbképzés tekintetében tisztázásra váró kérdések felvillantásával és a lehetséges válaszok körvonalazásával (a teljesség igénye nélkül) kívánom zárni előadásomat.

5. *Hivatásértelmezés és továbbképzés*

Ki a jó lelkipásztor, mit várhatunk egy lelkésztől? Legyen jó prédikátor, vagy pedig tudjon kapcsolatot teremteni? A jó prédikátor még nem biztos, hogy olyan személyes kapcsolatokat tud építeni, amelyen keresztül a gyülekezeti tagok vagy a kívülállók integrálódhatnak a gyülekezet életébe. Nem feltétlenül jár ez a két kvalitás együtt (jó prédikátor, jó kapcsolattartó) < ha mégis egybeesik, akkor az ideális állapot! Legyen pásztor, vagy inkább szervező? Nem biztos, hogy ez utóbbi kettő is összhangban van egymással. És a teológiai stúdiumok mire tekintsenek, mire készítsenek fel?

A jelenlegi teológiai tanrend, illetve képzési követelményrendszer főképpen „akadémiai jellegű felkészítést” jelent, inkább a bölcsész jellegű, humán tudományokhoz hasonló. Viszont a gyakorlati-szakmai eszköztár elsajátítását a lelkipásztorok már a szolgálat első évében hiányolják, és úgy tűnik, hogy a teológiai tudomány, az iskolapadban megtanult ismeretek nem mind, vagy csak nehezen alkalmazhatók a gyakorlatban. Miért van ez így? És egyáltalán működik-e a lelkipásztori életpálya, hivatásgyakorlás és szolgálat továbbképzés nélkül? A tapasztalat azt mutatja, hogy egészen jól elboldogul a lelkipásztor néhány évtizedig továbbképzés nélkül is, viszont ha más példákat alapul veszünk, akkor az előbbi állítás megdöbbentő. A jó orvostól mit várunk el? A jó orvostól azt várjuk el, hogy a tudományának a legkorszerűbb ismereteivel rendelkezzen, másképp nem bízunk rá magunkat, pl. legyen tisztában azzal, hogy melyik a legújabb és leghatékonyabb gyógyszerkészítmény. A jogásztól ugyanígy elvárjuk, hogy a legfrissebb törvényi változások tekintetében naprakész legyen, mert az ügyünket nem szívesen bízunk egy olyan jogászra, aki nincs szakmai teljesítőképességének csúcsán... A lelkipásztorral kapcsolatban vajon megfogalmazható-e ilyen igény? Pl. hogy legyen képben a teológiai tudományok legújabb eredményeivel ahhoz, hogy kompetensebben végezze a maga szolgálatát, és melyik legyen az a teológiai ismeret, ami ehhez szükséges?

⁵ Lásd ehhez: FAZAKAS SÁNDOR: *Hivatásértelmezésünk a küldetés és az elvárások feszültségében*, In: Református Egyház 9/2006, 203-206.

Jómagam hajlok arra, hogy azt mondjam: a lelkipásztori tisztt mégiscsak teológiai tisztt! Nem állítom, hogy nincs szükség szervező munkára, nem mondom azt, hogy nincs szükség hivatali adminisztrációra, vagy nincs szükség pályázatírássra, kulturális és infrastrukturális feltételek megteremtésére, ahol újból csak kezdeményező szerepe van a lelkipásztornak. De a teológia nem más, mint az *Evangélium közvetítése*, az Evangélium kommunikálása különböző formákban: az igehirdetés által, a tanítás által, a lelkigondozás által, a szeretetszolgálat és az erkölcsi döntésre segítése által. Az evangélium kommunikálásának színtere is sokféle lehet: egyházi közegben, de lehet családon belül, egyházon kívüli területeken, és azért látjuk azt, hogy a mai világban a személyes kapcsolatok és az egzisztenciális érintettség révén kerülnek kommunikálásra teológiai és hittartalmak. Nagyon sok ember szemében a lelkészi tisztnak nem önmagában és önmagáért, mintegy magától értetődő módon van tekintélye és presztízse < ez a kor már eltűnt! Vannak hagyományörző vidékek, ahol még a lelkipásztori tisztnak „ab ovo” tekintélye van, de nagyon sok helyen, szekulárisabb környezetben, a lelkésznek naponta, személy szerint kell újból és újból hitelesíteni a lelkipásztori tiszttet. Előbb mint embert kell, hogy engem megismerjenek és elfogadjanak, hogy utána el tudják fogadni azt, hogy lelkész is vagyok, és hogy mit jelent egyáltalán ez a hivatás. További elemzés tárgya lehetne, hogy mindez mit jelent a munkabírásomra, az önértékelésemre nézve, nem megterhelő-e az, hogy naponta magunknak kell hitelesíteni a tisztséget, és hogy nem vezet-e ez egy idő után kiegészéshez, konfliktushelyzetekhez vagy más problémákhoz? De a személyes kapcsolat és az emberek egzisztenciális érintettsége az a két döntő momentum, amely alapján az emberek valóban kapcsolatba kerülhet az Evangéliummal.

További kérdés: „mennyi teológiára” és „milyen teológiára” van szüksége egy gyakorló lelkipásztornak? Kevés teológiára vagy sok teológiára, alapfokú képzésre vagy emelt szintű, tudományos képesítésre? Hallottunk az előző prezentációban az ú.n. Bologna-típusú képzésekről. A teológiai ill. lelkészképzés képzés osztatlan mesterképzés, csakúgy mint a jogász- és az orvosképzés. Tőlünk nyugatabbra nagy viták zajlanak még ma is a Bologna folyamat egyházi képzésbe való bevezetése kapcsán: szabad-e „*clerus minor*”-ban és „*clerus major*”-ban gondolkodni egy esetleges átstrukturált képzés alapján; vagyis megengedhető, hogy legyen három és ötéves képesítéssel rendelkező lelkész? A vélemény inkább arra hajlott, hogy nem szabad < viszont gyülekezeti munkatársak képzését is figyelembe véve, átgondolásra vár a kérdés: milyen és mennyi teológiai képzésben részesüljön egyfelől a leendő gyülekezeti lelkipásztor és másfelől a gyülekezeti munkatárs? Általában az a tapasztalat – és ez nem értékítélet – hogy ott, ahol egy zártabb, kulturálisan homogén közösséget találunk, pl. egy vidéki, jól értelmezett hagyományörző közösséget, ott egyszerűbb vallási kommunikációra, egysíkúbb vagy egyértelműbb teológiai közvetítésre van szükség. De pl. urbánus vagy szekuláris közegben, ahol bizonyos etikai kérdésekre is reflektálni kell, ahol nyilvánosan kommunikálni kell az egyháznak a véleményét társadalometikai kérdésekben, ott heterogénebb, más típusú teológiai kompetenciára van szükség. Nem lehet egyforma tartalmú és intenzitású a teológiai tudományok alkalmazása és teológiai igazságok közvetítése különböző gyülekezetekben, vagy különböző gyülekezeti

rétegalkalmak estén, városi vagy utcamisszióban, fiatalok és idősek, értelmiségiek és hajléktalanok között.

6. Továbbképzés a teológiában

A teológia műveléséhez meggyőződésem szerint időre van szükség! Az elején említettem azt, hogy a protestantizmus abban hozott újat, hogy a lelkésztől egyfajta intellektuális tevékenységet várt el. Igaz, hogy a mi lelkészképzésünkben nincs Bologna rendszer, viszont a Bologna típusú képzésnek a szele, s annak a politikának hatása nálunk is megjelenik... Miért? Azért mert a Bologna típusú oktatáspolitikai olcsóbb képzésben, egy hasznosíthatóbb ismereteket átadó képzésben érdekelt: gyorsan piacképesé tenni a szakmát és hamar elsajátítható, praktikus ismereteket nyújtani a hallgatóknak. Viszont a teológia művelése egy másfajta életritmust és habitust igényel. Olvasásra, gondolkodásra, imádkozásra, párbeszédre van szükség itt < lehet, hogy a vidéki parókiák csendjében, amelyet szintén felkavart az utóbbi 15-20 év... De nem véletlen és nem semmittevés az, hogyha a lelkipásztor olvas és olvas, ha erre igénye is van, mert hogyan lehet az Igét megérteni és különböző formákban megértetni, igehirdetés és lelkigondozás stb. által, ha nincs idő és lehetőség a teológiai tudományokban való elmélyülésre?

A teológiai ismeretek elmélyítése és aktualizálása nagyon fontos területe szolgálatunknak, meggyőződésem szerint. Látnunk kell, hogy míg az egyház körül a világ ú.n. információs társadalommá vált, úgyis mondhatjuk, hogy a technikai civilizáció által „tudományosításra” került a közélet, hiszen a tudomány hasznosítása mobil telefonon, interneten keresztül szinte evidencia, nem elégedhetünk meg azzal, hogy csökkent és megrekedt ismeretszinttel végezzük szolgálatunkat... Tehát a kognitív ismeretek továbbfejlesztése a lelkipásztori pályán és az egyházi kommunikációban elengedhetetlenül szükséges!

Ugyanakkor a teológiai ismeretek iránti egyre kitapinthatóbb és komolyabb igényt tapasztalunk a körülöttünk levő világban. Debrecenben meghirdettünk egy úgynevezett *teológiai minor* képzést, a legtöbb teológián van „okleveles teológus” (nem lelkészi szakképesítéssel záruló) szak, ami azt jelzi, hogy olyan jelentkezők is érdeklődnek teológiai ismeretek iránt, akik nem akarnak lelkészek lenni, más hivatást gyakorolnak, de újságíróként, vállalkozóként vagy üzletkötőként jön, és teológiát akar tanulni. Egy ilyen növekvő (még ha nem is tömeges) igénnyel szemben nem hiszem, hogy tovább tartható az az álláspont, hogy a teológia művelése csak a lelkipásztor ügye, kötelessége, vagy éppen adóssága... A teológiai kompetencia csak akkor alakul ki a képzés-továbbképzés során és azt követően, ha az Evangélium tartalmának kommunikálása együtt jár a párbeszéd igényével, a nyitottsággal és egyfajta konszenzuskereséssel, ott, ahol van igény a hittartalmak elmélyítésre, a teológiai ismeretek elsajátítására. És egy olyan méretű egyházban is, mint a Magyarországi Református Egyház, látjuk, hogy különböző teológiai nézetek és iskolák, különböző kegyességi irányzatok is meg kell, hogy férjenek egymással.

Nyitott kérdések maradt értelemszerűen, hogy mi a továbbképzés célja az előbbieknél: az evangéliumi mértéknek való megfelelés a reformátori tisztségértelmezés értelmében, vagy az új társadalmi kihívásoknak való megfelelés, egyfajta szakmai eszköztár elsajátítása, vagy az önképzés segítése? Milyen legyen a formája a továbbképzéseknek: két-három napos szeminárium, vagy ahogy hallottuk az előbbi felajánlott lehetőségek közül, egy-egy tudományegyetemen vagy más formában plusz ismereteket szerezzünk, diplomával záruló képzéseket végezzünk el? És mire tekintsen a továbbképzés tartalma a teológiai diszciplínák szemszögéből: história, biblikum, gyakorlati teológia alapján szervezzük a továbbképzéseinket, vagy pedig az igényelt gyakorlati eszköztár kielégítése végett? Milyen legyen a számonkérés? Kredit alapú tanúsítvány zárja a továbbképzéseket, vagy a pályán való előrehaladásnak legyen feltétele a továbbképzésben való részvétel? Hogyan vizsgálja ezt az egyházkormányzat, milyen szankcióban legyen része annak, aki egyáltalán nem vesz részt továbbképzésben?

Ezek mind eldöntendő kérdések! Azt ígértem, hogy a zsinat döntéséről is röviden tájékoztatással leszek. Az utóbbi zsinati ülés szak Balatonszárszón úgy határozott, hogy felállításra kerüljön az Országos Továbbképző Koordinációs Testület, a kerületek tanulmányi felelőseinek részvételével, amely testületnek az lenne a feladata, hogy a kerületi továbbképzések szempontjait összehangolja, előzetesen is véleményezze a továbbképzések tartalmát, biztosítsa a minőségét, illetve tegyen javaslatot arra nézve, hogy miként lehet az átjárhatóságot biztosítani a különböző egyházkerületek továbbképzési intézményei és programjai között. A zsinat arról is döntött, hogy az Egyházjogi és Alkotmányügyi Bizottság a jelenleg érvényes törvényt vizsgálja meg abban a tekintetben, hogy miként kellene a kötelező továbbképzés igényét érvényesíteni, még mielőtt az új jogállásról szóló törvény megszületne. A fenti kérdések tisztázásához további türelmet kérünk – fontos viszont, hogy a folyamat és a munka elindult, ehhez pedig megvan az egyházkormányzati szándék és támogatás. A további eredmények és fejlemények, illetve a továbbképzés terén szereshető jó tapasztalatok reményében zárom beszámolómat egy Révész Imre idézettel: *„Az az egyház, amely lemondott arról, hogy döntőleg kezében tartsa lelkipásztorainak és keresztyén nevelőinek képzését, önmagáról mondott le!”*⁶

6 Idézi Révész KISS Endre József - KISS E. J.: *A lelkész továbbképzés*, i.m. 140.